

تحلیل شاخص‌های کلیدی الگوی بوم روستا (اکوویلیج) در روستاهای گردشگرپذیر

حاشیه تالاب چناخور

داوود مهدوی^{۱*}، مجتبی حاتمی^۲

۱. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور

۲. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور

(دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۳۰ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۵/۱۵)

Analysis of Key Indicators of Eco-Village Pattern in Tourist-Attracted Villages on the Margin of Chaghakhor Lagoon

Davood Mahdavi^{1*}, Mojtaba Hatami²

1. Assistant Professor, Department of Geography, Payam Noor University

2. Master of Geography and Rural Planning, Payame Noor University

(Received: 19/Apr/2019)

Accepted: 06/Aug/2019)

Abstract

The Eco-village is a model for promoting sustainable living by removing environmental, social and economic destabilization through the implementation of sustainable structures and practices in rural areas. The main purpose of the present study is to evaluate the status of key indicators of eco-village pattern in tourist villages on the margins of Choghakhor wetland. The present study is applied in terms of purpose and is descriptive-analytic in nature. A researcher-made questionnaire with a reliability of 0.89 was used to evaluate the key indices of eco-village in the studied touristy villages. The statistical population of the study consisted of all local residents and tourists present in Choghakhor. The sample size in this study was 311 persons estimated according to Cochran formula with error of 0.05. The results show that the studied villages are not in desirable condition in terms of all three dimensions of eco-village, because the mean value of the results is just 2.76. The results also show that the natural dimension indices of eco-village pattern are better than other dimensions and indices in the studied villages. Socio-economic indices are in the following ranks. Therefore, the following three solutions can be offered: 1- Efforts to attract domestic and foreign investment, 2- Supporting useful and early plans for environmental efficiency, and 3- Incorporation of ecovillage projects as national plans by local and regional authorities.

Keywords: Assessment, Indicator, Eco-Village, Tourism, Chaghakhor Lagoon.

چکیده

بوم روستا (اکوویلیج / Ecovillage) الگویی برای ارتقای زندگی به شیوه‌های پایدارتر با رفع بی‌ثباتی‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی از طریق اجرای ساختارها و شیوه‌های پایدار در مناطق روستایی است. هدف اصلی تحقیق حاضر ارزیابی وضعیت شاخص‌های کلیدی الگوی بوم روستا در روستاهای گردشگرپذیر حاشیه تالاب چناخور است. این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی بوده و به لحاظ ماهیت از نوع پژوهش‌های توصیفی تحلیلی است. به منظور بررسی و ارزیابی شاخص‌های کلیدی بوم روستا در روستاهای گردشگرپذیر مورد مطالعه، پرسشنامه محقق ساخته با پایایی ۰/۸۹ به کار گرفته شده است. جامعه آماری پژوهش را کلیه ساکنین محلی و گردشگران حاضر در منطقه چناخور تشکیل داده‌اند. حجم نمونه در این پژوهش، برابر با ۳۱۱ نفر بوده که مطابق با فرمول کوکران و متناسب با خطای ۰/۰۵ برآورد شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که روستاهای مورد مطالعه از نظر کلیه شاخص‌های الگوی بوم روستا در ابعاد سه‌گانه با توجه به مقدار میانگین نتایج حاصله (۲/۷۶) در وضعیت مطلوبی قرار ندارند. همچنین اینکه نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که شاخص‌های بعد طبیعی الگوی بوم روستا وضعیت بهتری نسبت به سایر ابعاد و شاخص‌های این الگو در روستاهای مورد مطالعه دارند و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در درجات و رتبه‌های بعدی قرار دارند. از این‌رو، تلاش در جهت جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، پشتیبانی از طرح‌های مفید و زود بازده زیست‌محیطی و گنجانیدن طرح‌های عملی اکوویلیج‌ها به عنوان طرح‌های ملی از سوی مسئولین محلی و منطقه‌ای از جمله راهکارهای پیش رو است.

واژه‌های کلیدی: وضعیت سنجی، شاخص، بوم روستا (اکوویلیج)،

گردشگری، تالاب چناخور.

*Corresponding Author: Davood Mahdavi

E-mail: dmahdavi@pnu.ac.ir

نویسنده مسئول: داوود مهدوی

مقدمه

با افزایش توان فناوری‌ها در بهره برداری از منابع طبیعی، تعادل زیست محیطی در دو قرن حاضر به زیان طبیعت بر هم خورده که پدیده ای اسفبار و گاه جبران ناپذیر بوده و در ربع قرن اخیر از مرز فاجعه گذشته است. امروزه، جامعه بین الملل راه حل این معضل را محافظت از محیط زیست می داند (پورسعید، روستا، ۱۳۸۱: ۶۵) و در این حوزه اولویت با رویکردهایی است که علاوه بر تحقق حفاظت محیط زیست به افزایش درآمدهای اقتصادی و غنای فرهنگی و طبیعی مکان ها بیانجامد (Diana, 2003: 54). بنابراین دانشمندان و گروه‌های که حامی محیط‌زیست بودند جهت تعادل بخشی به رابطه انسان و محیط طبیعی او و آشتی بین انسان مدرن و طبیعت، هماهنگی و هم سویی انسان با طبیعت، و پایان دادن به بحران‌های قرن حاضر دیدگاه‌های مختلفی مطرح کردند. در این بین، بوم روستا یا اکوویلیج‌ها در سطح جهان از پراکندگی و مقبولیت بیش‌تری برخوردار شدند. (صفایی پور و دیگران، ۱۳۹۵: ۵۳). واکاوای ادبیات مربوط نشان می دهد که مهمترین الگوهای امروزی اکوویلیج‌ها توسط جمعی از دانشمندان و دوستداران محیط زیست، از سال‌های حدود ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ مطرح شد. رشد این جنبش‌ها عملاً حدود دهه ۸۰ میلادی اتفاق افتاد. سپس در سال ۱۹۹۱، رابرت گیلمن و دایان گیلمن^۱ مطالعاتی را با حضور جمعی از نویسندگان بیش از ۷۰ کشور در شش قاره با نام اکوویلیج برگزار کردند. (Jackson, 2004: 40) به هر حال، واژه اکوویلیج به‌عنوان یک واژه بین المللی و به معنای روستای پایدار و سازگار با محیط زیست (Fotopoulos, 2000: 296) در سال ۱۹۹۱ به شکل رسمی توسط رابرت گیلمن^۲، ارائه شد و هدف اصلی و ابتدایی آن، تبدیل به جامعه‌ای اقتصادی بومی و سازگار با محیط زیست بود که در مقیاس کوچک آن جمعیتی بین ۵۰ تا ۱۵۰ نفر را برای اجرای منطقه‌ای در نظر می گرفت و در مقیاس بزرگتر زندگی برای بالاتر از ۲۰۰۰ نفر در نظر گرفته می شد. رعایت حقوق انسانها، بهره‌گیری از محیطی به دور از آلودگی- های صوتی و محیطی، اشتغال و درآمد برای ساکنین، محیط بهداشتی مناسب، حفظ اکوسیستم طبیعی منطقه و بسیاری دیگر از مشخصه های اصلی اکوویلیج‌ها در جهان به شمار

می‌رود (Van, 2008: 8-27) در توصیف و تعریف مفهوم روستای پایدار و سازگار با محیط زیست (Kennedy, 2004: 17) آنجلا^۳ یکی از دانشمندان محیط زیست آفریقای جنوبی، اکوویلیج را از منظر فرهنگی مورد مطالعه قرار داده است و بر این اساس عقیده دارد که اکوویلیج‌ها ارتباطات فرهنگی و حتی مذهبی را با استفاده از ایجاد احساسات قوی و عمیق در دل ساکنان به وجود می آورند و بزرگ ترین محل ارتباطات و احساسات مردمان دوستدار طبیعت است. (Ross, 2000: 82). در این میان، به عقیده جابر روستای پایدار و منطبق با محیط زیست را برای افرادی که به دنبال راه حل‌های پایدار به مشکلات، تغییرات آب و هوایی، هوای سالم و آرامش دنیوی هستند طراحی شده است (Joubert, 2014: 6-25) (Alfred, 2014: 6-25) طوری که اکوویلیج‌ها اکثراً مواد غذایی خود را ارگانیک تهیه و تولید می‌کنند و از مواد محلی برای محافظت و مراقبت از زمین و تنوع زیستی و نیز حفاظت از آب، خاک و هوا در ساختمان‌های خود بهره می‌برند. درآمد اغلب ساکنین روستای پایدار و سازگار با محیط زیست، از طریق خرده فروشی از تولید و بازیافت محصولات و خدمات است. اکوویلیج، ضمن حفظ آسایش و پایداری مناسب برای ساکنین محلی، محل مطلوبی برای استراحت، ورود گردشگران داخلی و خارجی و متعاقب آن درآمدزایی و اشتغال‌زایی برای ساکنین محلی بوده و از مهاجرت‌های بی رویه مردم و کوچ محلی به شهرها و دیگر مناطق جلوگیری می‌شود (Bundale, 2004: 11). علی رغم نوبا بودن موضوع اکوویلیج‌ها، سازمان‌ها، نهادها و افراد مختلفی اقدام به معرفی شاخص‌ها و مولفه‌های اکوویلیج کرده اند. وجه اشتراک همه این موارد تاکید فزاینده بر روی شاخص‌های اکولوژیکی و زیست محیطی است. اگرچه بخش اعظم این بسته‌ها قبل از آن که مبنایی طبیعت‌محور داشته باشند، آن را به عنوان موضوعی اجتماعی و فرهنگی معرفی می‌کنند و لذا در تدوین و معرفی بسته‌های نماگر و شاخص نیز بر روی شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی نیز به اندازه شاخص‌های اکولوژیکی تاکید وجود دارد. از این رو در اینجا سعی شده تا به برخی از شاخص‌ها و معیارهای کلیدی الگوی اکوویلیج از نظر دانشمندان و محققان مختلف ارائه شود. (جدول ۱)

1. Gilman
2. Robert Gilman

3. Anjela

جدول ۱. شاخص‌ها و معیارهای الگوی بوم‌روستا (اکوویلیج)

پژوهشگر	شاخص‌ها و معیارها
Gilman, Gilman 1991:103-107	بیوسیستم، محیط ساخته شده، محیط اجتماعی و فرهنگی، محیط اقتصادی، ایجاد سرمایه اجتماعی، تفکر سیستمی
Gaia, 1995: 26	طراحی اکولوژیکی، ساخت و ساز اکولوژیکی، شیوه‌های ساخت و ساز اجتماعی، شیوه‌های مناسب حمل و نقل، پرماکالچر، شغل‌های دوستدار محیط زیست، تولید سبز و انرژی جایگزین.
Inoguchi & Abdi, 1999: 37-64	مدیریت زباله، آلودگی، حمل و نقل، منابع آب و انرژی.
Jackson, Karen, 2002:6-8	تجارت سبز، طراحی اکولوژیکی، طراحی پرماکالچر، مدیریت مشارکتی، سلامت، آموزش، محلی‌گرایی اقتصادی، معنویت، شکوفایی اخلاقی و فردی، ارتباط با خدا و طبیعت، جهان بینی و تجلیل از زندگی.
Global Ecovillage Network (GEN), 2008:1-22	حفاظت از طبیعت، دسترسی به مواد غذایی، مدیریت پسماندها، آزادی، اعتماد، امنیت، ارتباطات، توسعه خدمات، آموزش، مراقبت بهداشتی و اقتصاد سالم، هنر، اوقات فراغت، تاب‌آوری اجتماعی، پایداری معنوی و صلح جهانی.

مطالعات داخلی نیز مطالعات وزین و دیگران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای با عنوان "ارائه الگوی اکوویلیج جهت زیست پایدار در روستاهای حاشیه اکوسیستم تالاب" به بررسی تعداد ۱۳ روستا را در چهار شهرستان حاشیه تالاب میانکاله و لپوی زاغمرز بررسی کرده‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد بعد اکولوژیک از سهم بیشتری جهت زیست پایدار براساس الگوی اکوویلیج در روستاهای حاشیه تالاب برخوردار است. محمدی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای اکوویلیج‌ها و ویژگی‌های آن‌ها را بررسی کرده است. در این مقاله از اکوویلیج‌ها به عنوان مدلی یاد می‌شود که از پذیرفتن تعاملات جوامع امروزی امتناع می‌کنند و به روابطی تمایل دارند که ما آنها را به عنوان سیستم‌هایی بشناسیم که با نیازهای انسان و طبیعت هم‌ساز هستند. عتابستانی و دیگران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل معیارهای شناسایی روستای خوب از دیدگاه کارشناسان و مدیران روستایی در شهرستان بناب به معرفی اکوویلیج‌ها می‌پردازد و آن را به عنوان سکونتگاهی انسان محور و هماهنگ با طبیعت یاد کرده و بر این باور است که هم‌اکنون در میان همه مدل‌هایی که دستیابی به بهترین وضعیت اجتماع روستایی را هدف قرار داده‌اند، مدل اکوویلیج گستردگی بیشتری در سطح جهان دارد. اروپا، آمریکای شمالی و جنوبی، ژاپن و آسیای جنوب شرقی، اقیانوسیه و آفریقا عمده‌ترین مناطق جهان در زمینه توسعه اکوویلیج به شمار می‌آیند. همانطور که از پیشینه تحقیق ملاحظه می‌شود که علی‌رغم تمرکز اغلب مطالعات بر روی اکوویلیج‌ها و ویژگی‌ها و ظرفیت‌سنجی مناطق تا کنون مطالعه‌ای در خصوص وضعیت‌سنجی شاخص‌های بوم‌روستا (اکوویلیج) در مناطق روستایی و به‌ویژه مناطق گردشگر

بررسی پیشینه تحقیق نیز بیانگر این واقعیت است که در طی سال‌های اخیر نیز در زمینه اکوویلیج‌ها مطالعاتی صورت گرفته و سعی شده با کمک شرکت‌های پیشرو، مناطق مستعد شناسایی و ظرفیت‌سنجی شوند. (عراقی حسینی، ۱۳۸۸: ۱۹۲-۱۹۱). به طوری که رُز جاکسن^۱ (۲۰۰۴) در مقاله‌ای از اکوویلیج‌ها به عنوان "جنبش اجتماعی و معنی‌دار در قرن بیستم" یاد می‌کند. این مقاله ضمن بیان اهمیت این جنبش، به معرفی شبکه‌های جهانی (GEN^۲) ایجاد شده برای توسعه این نگرش اشاره می‌کند که توسعه و ترویج این رویکرد مستلزم اتخاذ رویکردهای یکپارچه نگر و همبسته است. کونز^۳ و اولینو^۴ (۲۰۱۵) پروژه‌ای را با عنوان "تئوری تحول اجتماعی و شبکه‌های جهانی اکوویلیج"^۵ در سطح کشورهای اتحادیه اروپا به انجام رساند و در آن ضمن معرفی شبکه‌های جهانی اکوویلیج، رویکردهای اجتماعی این الگو را معرفی کرد. تاکید اصلی این پژوهش بر شیوه‌های حکمروایی و نقش آفرینی اجتماعات محلی بود. داوسون^۶ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای چگونگی تأثیرات اکوویلیج‌ها را بر اقتصادهای محلی بررسی می‌کند. کارن لیفین^۷ (۲۰۰۴) اکوویلیج‌ها را به عنوان جنبشی جهانی معرفی می‌کند و زوایای مختلف آن را در کتابی با عنوان "جنبش جهانی اکوویلیج‌ها"^۸ به چاپ می‌رساند. در خصوص

1. Ross Jackson.
2. Global Ecovillage Network (GEN).
3. Kunze
4. Avelino
5. Transformative social innovation theory and Global ecovillage network
6. Dawson
7. Karen Lifin

پذیر انجام نگرفته است. این در حالی است که در عصر حاضر، با توجه به نوع مسائل زیست محیطی و نیز مشکلات معیشتی، فشارهای اقتصادی وارد بر بسیاری از کشورها حتی کشورهای صنعتی و پیشرفته، اهمیت جذب گردشگر در مناطق مختلف موجود در کشورهای جهان در اولویت قرار گرفته است (گراوندی و پایزن، ۱۳۹۰: ۷۵). توسعه گردشگری به شکل کلاسیک و سنتی برای محیط‌های طبیعی، اجتماعی و اقتصادی آثار منفی بیشماری در بر دارد و ادامه رویه‌های غلط، آسیب‌های جدی به محیط وارد می‌کند. (مهدوی، ۱۳۹۰: ۵). از این رو می‌توان با ایجاد و توسعه اکوویلیج‌ها، ضمن رعایت اصول حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست منطقه، حیات اجتماعی و اقتصادی روستاییان را ارتقا داد و در ضمن گردشگران هم می‌توانند از این فرصت‌ها بدون هیچ گونه تخریبی در محیط زیست منتفع گردند. بنابراین، بایستی تاکید کرد که روند هدف قرار دادن این گونه مناطق جنبه صرفاً اقتصادی نداشته و اهداف و ابعاد دیگر به طور افقی و موازی مدنظر است.

کشور ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و با توجه به پتانسیل بسیار بالای مناطق روستایی که به وفور در ایران یافت می‌شود، توسعه این رویکرد، ضمن حفاظت و بهبود شاخص‌های زیست محیطی، به توسعه و ایجاد فرصت‌های ورود ارز و درآمدزایی مناسب، اشتغالزایی و جذب سرمایه‌گذاران بخش خصوصی کمک خواهد کرد و ایده روستاهای پایدار و منطبق بر استانداردهای جهانی محیط زیست را با جذب گردشگران داخلی و خارجی محقق می‌نماید. به همین دلیل در طی سال‌های اخیر در زمینه اکوویلیج‌ها مطالعاتی صورت گرفته و سعی شده با کمک شرکت‌های پیشرو، مناطق مستعد شناسایی و ظرفیت‌سنجی شوند. بدون شک اجرای روستای پایدار و منطبق با محیط زیست یا همان اکوویلیج‌ها در ایران می‌تواند علاوه بر صرفه اقتصادی و اجتماعی، از تخریب اراضی مفید روستایی و منابع طبیعی روستایی جلوگیری نماید (عراقی حسینی، ۱۳۸۸: ۱۹۲-۱۹۱).

در این زمینه روستاهای حاشیه تالاب چغاخور از توابع شهرستان بلداجی در استان چهارمحال و بختیاری از جمله مناطقی است که به واسطه توانایی‌های متنوع محیطی همچون منابع آب کافی، خاک حاصلخیز، شرایط اقلیمی مطلوب، پوشش گیاهی در کنار حیات اجتماعی روستایی و زیست بوم‌های عشایری (باقری، ۱۳۷۹: ۳۸) فرصت‌های بی‌بدیلی برای توسعه رویکرد اکوویلیج را در اختیار می‌نهد. نکته قابل توجه آن است که این ظرفیت‌ها هنوز به طور کامل

شناسایی و مورد ارزیابی قرار نگرفته و لذا در خدمت توسعه اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی منطقه نیز قرار نگرفته است. این در حالی است که جامعه روستایی مزبور به واسطه شرایط سخت اقتصادی نیازمند اجرای چنین پروژه‌هایی هستند تا از فرایند فزاینده تخلیه نواحی روستایی کاسته شده و ثبات و مانایی اجتماعی جوامع روستایی محقق شود، ضمن آنکه گردشگران هم فرصت استفاده از این ظرفیت‌ها را پیدا می‌کنند. اما آنچه که امروز در منطقه مشاهده می‌شود بیانگر آن است که تا رسیدن این منطقه به مرز پایداری و ایجاد و توسعه اکوویلیج‌ها هنوز راه طولانی مانده است.

نکته قابل توجه آنکه به دلیل نوپایی موضوع اکوویلیج‌ها در ایران مطالعات آن نیز کمتر انجام شده است و به ویژه آنکه شاخص‌های مختلف مرتبط با اکوویلیج‌ها در سطح روستاها و مناطق دارای ظرفیت توسعه این گونه از فعالیت‌ها و مکان‌های گردشگری مورد ارزیابی جامعی قرار نگرفته‌اند تا بر اساس نتایج آن برنامه ریزی‌های مناسب در ابعاد مورد نیاز انجام شود. لذا این پژوهش برآنست تا با اتخاذ رویکردی نظام‌مند، جامع و مبتنی بر واقعیات رهیافت اکوویلیج‌ها در سطح جهانی و ملی شاخص‌های الگوی اکوویلیج را در روستاهای پیرامون تالاب چغاخور مورد ارزیابی قرار داده و به سئوالات زیر پاسخی درخور دهد: شاخص‌های کلیدی الگوی اکوویلیج در روستاهای گردشگر پذیر مورد مطالعه از چه وضعیتی برخوردار هستند؟ و آیا تفاوت معناداری بین شاخص‌های مذکور در روستاهای مورد مطالعه وجود دارد؟ بنابراین مهمترین هدف این پژوهش ارزیابی و تحلیل شاخص‌های زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی الگوی اکوویلیج در روستاهای گردشگر پذیر پیرامون تالاب چغاخور و تبیین وضعیت این شاخص‌ها در جهت توسعه اکوویلیج‌ها در مناطق گردشگری است.

داده‌ها و روش کار

تحقیق حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش، تحقیقی توصیفی-تحلیلی مبتنی بر پیمایش است. در این راستا لازم به ذکر است که به منظور تدوین مباحث نظری و تدوین و طراحی شاخص‌های تحقیق از مطالعات کتابخانه‌ای-اسنادی استفاده شده و سپس در ادامه کار جهت گردآوری اطلاعات و دستیابی به هدف تحقیق، مطالعات پیمایشی و میدانی با مراجعه مستقیم به منطقه مورد مطالعه و مردم صورت گرفته و ابزار پژوهش نیز پرسشنامه بوده است. در این پژوهش از حدود ۸۱۴۸ نفر به عنوان جامعه آماری مردم - نمونه‌ای برابر با ۳۱۱

کرونیباخی معادل ۰/۸۹ برای آن محاسبه شد که حاکی از اعتبار بالا و مناسب پرسشنامه است. برای پردازش داده‌های جمعیت-شناختی پرسشنامه‌ها از روش‌های آمار توصیفی و برای پاسخ سؤال‌های پژوهش از روش‌های آمار استنباطی شامل آزمون تحلیل واریانس و آزمون تی تک نمونه ای با کمک نرم افزار آماری SPSS استفاده شده است.

نفر مطابق با فرمول کوکران و فرمول تصحیح آن انتخاب شد که شامل مردم محلی و گردشگران دهستان چغاخور است. روش انتخاب روستاهای نمونه ای به صورت تمام شماری و روش انتخاب افراد نمونه نیز به طریق تصادفی ساده است. به منظور مشخص کردن اعتبار و پایایی پرسشنامه تعداد ۳۰ پرسشنامه در مرحله اول بین پاسخگویان توزیع و آلفای

جدول ۲. تعداد و توزیع نمونه ها در روستا های مورد مطالعه

تعداد نمونه گردشگران	تعداد نمونه (مردم)	جمعیت	روستا	تعداد نمونه گردشگران	تعداد نمونه (مردم)	جمعیت	روستا
۷	۷	۱۱۰	سیف آباد	۲۴	۲۶	۲۵۵۶	آورگان
۲۰	۲۰	۱۰۹۸	شهرک گلوگرد	۸	۸	۱۸۷	خانی آباد
۹	۶	۴۲	علی آباد	۱۱	۱۱	۵۷۸	دستگرد
۱۶	۱۶	۸۷۴	کلبی بک	۸	۸	۱۴۴	ساکي آباد
۷	۷	۱۵۸	متویی	۷	۷	۹۷	سلطان آباد
۷	۷	۱۲۶	خدر آباد	۶	۶	۴۰	سنگچین
۱۵۳	۱۵۸	۸۱۴۸	جمع کل	۲۵	۲۹	۲۱۳۸	سیبک

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰ و یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

عملیاتی تر و شاخص‌های کارآمدتر و ارتباط متناسب با شرایط حاکم بر فضاهای روستایی دهستان چغاخور حاشیه تالاب، شاخص‌های کلیدی بدست آمده، مورد قضاوت و ارزیابی ۲۳ نفر از استادان، متخصصان و کارشناسان قرار گرفت و در نهایت تعداد ۱۵ شاخص و ۸۶ معرف یا گویه جهت ارزیابی و سنجش توسعه اکوویلیج گردشگری در روستاهای مورد مطالعه مورد توجه قرار گرفت که در جداول زیر به آنها اشاره شده است.

در این پژوهش برای انتخاب شاخص‌ها ابتدا با بررسی ادبیات و پیشینه الگوی اکوویلیج (وزین و دیگران، ۱۳۹۵، مهدوی ۱۳۹۴، صفایی پور و دیگران، ۱۳۹۵، Dawson, J., Gaia T., 1995, Jackson, 2004 (2006) اصول، ابعاد و معیارها شناسایی شد و بر اساس آن تعداد ۱۰۵ شاخص الگوی اکوویلیج درخصوص روستاهای دهستان چغاخور استخراج شد. برای نیل به شاخص‌های

جدول ۳. تعداد شاخص ها و معرف های پژوهش بتفکیک ابعاد

تعداد معرف ها	تعداد شاخص ها	ابعاد
۲۷	۵	طبیعی
۲۷	۴	اقتصادی
۳۲	۶	اجتماعی

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۶

جدول ۴. شاخص‌های کلیدی الگوی بوم روستاها (اکوویلیج‌های) در روستاهای گردشگری مورد مطالعه

شاخص ها	معرف ها (گویه ها)	
شاخص های طبیعی	حفاظت از اکوسیستم طبیعی و جاذبه ها	احیاء زیستگاه گونه‌های زیستی بعد از تخریب، وجود سایت‌های حفاظت شده (منطقه شکار ممنوع) در روستا، اعتبارات اختصاص یافته در خصوص حفاظت از زیستگاه گونه‌های زیستی وجود سایت‌های حفاظت شده (پوشش گیاهی، پناهگاه حیات وحش، منطقه شکار ممنوع)، رعایت ضوابط و مقررات در خصوص استفاده از منابع تالاب و جاذبه های گردشگری، حفاظت از گونه‌های کلیدی گیاهی و جانوری (گونه‌های در حال انقراض)، جلوگیری از تغییر کاربری اراضی در حاشیه تالاب (تبدیل به زمین‌های کشاورزی)، رعایت حریم رودخانه‌ها و تالاب و جاذبه های گردشگری.
	تولید و مصرف ارگانیک	استفاده از کود و سموم شیمیایی در تولید مواد غذایی، استفاده از روش‌های طبیعی برای حفاظت زمین‌های کشاورزی، استفاده از روش‌های طبیعی و ارگانیک برای حاصلخیزی خاک (کود سبز)، میزان فرآوری مواد غذایی به مواد دیگر، میزان استفاده جهت نظافت لباس‌ها از شوینده‌ها، میزان تولید انرژی تجدیدپذیر در روستا (خورشیدی، بادی)، میزان تولید و پرورش مواد غذایی به صورت ارگانیک.
	طراحی بومی مسکن و روستا	استفاده از مصالح طبیعی و محلی (مثل چوب) در ساخت و سازها، استفاده از مصالح ساختمانی با ظرفیت حرارتی بالا، طراحی ساخت و سازها با توجه به شرایط اقلیمی و طبیعی محل، رعایت اشکال زمین و عدم تغییر چشم‌انداز (خاک‌برداری، خاک‌ریزی)، استفاده از مصالح و طراحی هماهنگ با طبیعت در طراحی راهها، رعایت منطقه‌بندی اجزا در روستا (مساکن در مرکز، سپس صیفی جات، باغات میوه و کندوها و توده جنگلی)، طراحی مساکن به صورت خوشه‌ای (خوشه‌بندی ساختمان‌ها اطراف تسهیلات مشترک)، استفاده مجدد از فضاهای متروکه سکونتگاه، آرایش متراکم/ فشرده ساخت و سازها، استفاده از سیستم‌های حمل و نقل جایگزین (نظیر دوچرخه سواری، وسایل نقلیه طراحی شده با منابع انرژی پاک)، وجود برنامه مالکیت مشترک وسایل نقلیه.
	مدیریت و برنامه ریزی محیطی	درصد برخورداری از فضاها و امکانات عمومی، میزان رعایت اشکال زمین و عدم تغییر چشم‌انداز (خاک‌برداری، خاک‌ریزی) در منطقه، میزان رعایت منطقه‌بندی اجزا در روستا (مساکن در مرکز، سپس صیفی جات و...)، جلوگیری از تغییر کاربری اراضی در حاشیه تالاب (تبدیل به زمین‌های کشاورزی)، میزان اقدامات فردی برای کاهش مصرف و به حداقل رسانی مواد زاید، نسبت تعداد واحدهایی که به دنبال بازیافت ضایعات بوده اند به کل واحد های گردشگری، وجود طرح مدیریت فاضلاب.
	مدیریت منابع آب، مواد زاید و فاضلاب	رعایت حریم رودخانه‌ها و تالاب، برداشت آب از تالاب و حوضه‌های آبریز تالاب به میزان مجاز میزان جمع‌آوری آب خاکستری (آب فاضلاب) در منطقه، میزان مکان های گردشگری برخوردار از شبکه جمع آوری و دفن فاضلاب.
	خوداتکایی	تولید مواد غذایی توسط خود روستا (در محل)، تعداد صنایع روستایی سازگار با محیط به کل صنایع موجود، درصد افراد محلی شاغل در کسب و کارهای روستایی کوچک پایدار (خانگی، خانوادگی)، درصد افراد فعال در تعاونی‌های اقتصادی روستا یا منطقه زیست، مشارکت مالی مردم روستا در اجرای طرح‌ها و پروژه‌های پایداری، درصد کالاها و تولیدات محلی ساخته شده در کسب و کار گردشگری، حمایت از سرمایه گذاران کوچک محلی، میزان افزایش یا کاهش نرخ بیکاری فصلی و دائمی در منطقه.
شاخص های اقتصادی	ابتکارات اقتصادی	حمایت از کسب و کارهای کوچک پایدار، دسترسی به فرصت های شغلی برای جامعه محلی، مردم بومی و...، درصد افراد شاغل در محل دسترسی به بازار روزها یا بازارهای هفتگی محلی، درصد رضایت جامعه محلی از شغل و میزان درآمد حاصله از گردشگری، متوسط درآمد سرانه جمعیت ساکن از گردشگری (درصد)، متوسط درآمد سرانه جمعیت ساکن از گردشگری (درصد)، حمایت سرمایه ای از بانک‌ها و صندوق‌های محلی از پروژه‌های پایداری.

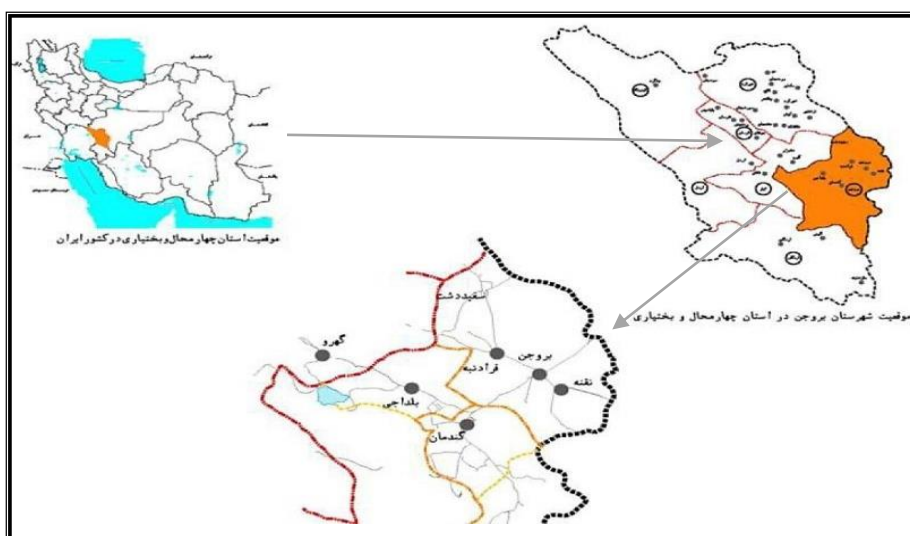
<p>تعداد مکان های ارائه دهنده خدمات گردشگری که در طول سال فعال هستند، تعداد خدمات و زیرساخت های کلیدی مربوط به گردشگری/کل خدمات، تعداد خدمات و زیرساخت های ایجاد شده توسط صنعت گردشگری، برخورداری از طرح جامع برای توسعه منطقه / سایت گردشگری در روستا، اعتبارات هزینه شده برای جلوگیری از فرسایش در حوضه تالاب، تنوع کاربری های تجاری محل در منطقه، طرح جامع اجرا شده سایت گردشگری برای توسعه منطقه.</p>	<p>تقویت اقتصاد محلی</p>	
<p>درصد افراد محلی استفاده کننده از زیرساخت های مربوط به گردشگری، میزان کیفیت خدمات اسکان، غذا، حمل و نقل و سایر خدمات گردشگری، در دسترس بودن خدمات و کالاها و فرآورده های گردشگری محلی، رعایت اصول حداقل رسانی مصرف انرژی در طراحی ساختمان ها در روستا، وجود امکانات اساسی برای بازدیدکنندگان (پارکینگ و...) به ازای تعداد گردشگران.</p>	<p>کیفیت خدمات گردشگری</p>	
<p>وجود دیدگاه یا هدف مشترک (نظیر حفظ محیط) بین مردم، مسئولیت پذیری در قبال مسائل زیست محیطی موجود درخصوص گردشگری تالاب، تسهیم باورها و ارزش ها و تجارب خود با دیگران.</p>	<p>سرمایه اجتماعی</p>	
<p>وجود برنامه های فرهنگی و جشنواره ها در خصوص تالاب، دسترسی به وسایل نقلیه عمومی راضی کننده، وجود مراکز اطلاعات بازدیدکنندگان و گردشگران، برنامه های آموزشی و ترویجی درخصوص تالاب از سوی نهادهای محلی، تعداد مکان های محلی که اطلاعات درباره توسعه گردشگری در آنها در دسترس می باشد، رعایت احترام به میهمانان (گردشگران داخلی، گردشگران خارجی و...)، احترام به سالمندان، زنان و کودکان.</p>	<p>توسعه خدمات اجتماعی و محلی</p>	
<p>میزان رضایت مردم از توسعه گردشگری در منطقه خویش، درصد افرادی که آگاهی و درک مثبتی از نقش ورود گردشگران دارند، درصد ساکنان محلی که معتقدند گردشگری برای توسعه منطقه موثر است، میزان تعارض بین مردم و گردشگران.</p>	<p>احساس رضایت محلی</p>	
<p>آگاهی و آموزش مردم در مورد روش های جایگزین و نوآوری های زندگی پایدار (نظیر انرژی جایگزین، کاهش زباله)، دسترسی به اطلاعات و آموزش در مورد حفاظت از تالاب و منابع گردشگری، بهره برداران دارای اطلاعات و آموزش برای استفاده بهینه از تالاب و منابع گردشگری، یادگیری گروهی و تبادل اطلاعات درباره مسائل و عوامل تهدید کننده گردشگری تالاب، مشارکت مردم محلی در جلسات و برنامه های یادگیری گروهی، رابطه و تبادل اطلاعات، ایده ها و منابع با جوامع دیگر و سازمان های مرتبط.</p>	<p>توانمندسازی جوامع محلی</p>	
<p>تسهیم باورها و ارزش ها و تجارب خود با دیگران، وجود دیدگاه یا هدف مشترک (نظیر حفظ محیط) بین مردم، درصد مشارکت مردم و سهامداران در اجرای طرح ها و برنامه های توسعه گردشگری، دسترسی به اطلاعات و آموزش مربوط به مباحث تصمیم گیری، تعداد تشکل های غیر دولتی محلی فعال در عرصه گردشگری، دسترسی و آموزش مهارت های حرفه ای یا معیشتی.</p>	<p>مشارکت اجتماعی</p>	
<p>میزان سطح رضایت گردشگران از مقصد و محل بازدید شده، میزان رضایت از کیفیت جاذبه ها، میزان رضایت از خدمات و امکانات مورد نیاز، میزان رضایت از چشم انداز محل.</p>	<p>رضایت مندی گردشگران</p>	

شاخص های اجتماعی

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۶ و با اقباس و تلخیص از وزین و دیگران، ۱۳۹۵، مهدوی ۱۳۹۴، صفایی پور و دیگران، ۱۳۹۵، Jackson, 2004، Dawson, J., 2006، Gaia T., 1995

فرعی حوضه کارون تشکیل می دهد. این منطقه شامل یک فرونشینی یا ناودیس به نام تالاب چغاخور با ارتفاع ۲۲۲۵ متر از سطح دریا و مجموعه ارتفاعات متعددی شامل کوه های کلار، برآفتاب، حمزه علی، شاهپور ناز و چاله باغ است (سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۸۱).

در خصوص قلمرو تحقیق یعنی دهستان چغاخور نیز باید گفت که این دهستان با مساحتی حدود ۲۲۰ کیلومتر مربع از نظر تقسیمات سیاسی - اداری در استان چهارمحال و بختیاری، شهرستان بروجن و بخش بلداجی قرار دارد. بخش عمده ای از سطح دهستان چغاخور را حوضه آبخیز چغاخور از زیرحوضه های

شکل ۱. نقشه موقعیت منطقه مورد مطالعه

شرح و تفسیر نتایج

یافته‌های توصیفی مربوط به پاسخگویان

یافته‌های توصیفی به دست آمده، در ارتباط با ویژگی‌های جمعیت شناختی جامعه نمونه در منطقه مورد مطالعه نشان می‌دهد که ۷۹/۳ درصد پاسخگویان را مردان و ۲۰/۷ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. همچنین ۸۸/۶ درصد شرکت کنندگان در تحقیق متأهل و ۱۱/۴ درصد مجرد بوده‌اند. به لحاظ تحصیلات نیز بیشترین فراوانی از کل پاسخگویان متعلق به افراد با تحصیلات ابتدایی (۳۷/۳ درصد) و کمترین فراوانی از کل را نیز افراد با تحصیلات کارشناسی ارشد (فوق لیسانس) و بالاتر شامل می‌شوند. از لحاظ شغل و نوع فعالیت از بین پاسخگویان بیشترین درصد فراوانی با کشاورزان برابر با ۲۱/۹ و کمترین درصد فراوانی نیز، متعلق به کارگران با عدد ۲/۶ بوده است.

یافته‌های توصیفی مربوط شاخص‌های تحقیق

نتایج بررسی‌های آماری شاخص‌های کلیدی الگوی بوم روستا در روستاهای مورد مطالعه (جدول ۵) در این تحقیق نشان می‌دهند که زیرشاخص رعایت حقوق انسانی از بعد اجتماعی با عدد ۳/۳۵ بیشترین میانگین و شاخص توسعه خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های محلی با عدد ۲/۲۱ کمترین میانگین را از آماره دارد. همچنین، زیرشاخص تقویت اقتصاد محلی و نشاط و تنوع بخشی اقتصادی طولانی مدت از بعد اقتصادی با عدد ۲/۴۳ بیشترین میانگین و شاخص درآمد و اشتغال با عدد ۲/۴۳ کمترین میانگین را از آماره دارد. در بعد طبیعی نیز زیر شاخص تولید و مصرف ارگانیک بیشترین مقدار آماره را با عدد ۳/۸۶ و نیز کمترین مقدار را زیر شاخص حفاظت از میراث طبیعی و جاذبه‌ها با عدد ۲/۲۴ دارد.

جدول ۵. آماره‌های توصیفی ابعاد و شاخص‌های پژوهش

ابعاد	شاخص‌ها	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
اجتماعی	سرمایه اجتماعی	۳۱۰	۱/۰۰	۵۹/۰۰	۳/۳۵	۳/۲۴۸
	توسعه خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های محلی	۳۱۰	۰/۵۰	۴/۰۰	۲/۲۱	۰/۸۱۹
	احساس رضایت محلی از گردشگری	۳۰۸	۱/۰۰	۴/۲۵	۲/۳۵	۰/۶۲۷
	توانمندسازی جوامع محلی	۳۰۸	۱/۰۰	۴/۵۰	۲/۷۶	۰/۵۹۰
	مشارکت اجتماعی	۳۰۸	۱/۲۵	۵/۰۰	۳/۱۵	۰/۷۷
	رضایتمندی گردشگران	۱۵۴	۱/۰۰	۵/۰۰	۳/۲۰	۰/۸۴
اقتصادی	خوداتکایی	۳۰۸	۱/۰۰	۴/۱۷	۲/۵۷	۰/۵۳

۰/۵۲	۲/۴۳	۳/۷۱	۱/۰۰	۳۱۱	ابتکارات اقتصادی (معیشت محلی و تسهیم منابع)	طبیعی
۰/۵۳	۲/۶۲	۳/۷۷	۱/۲۰	۳۱۰	تقویت اقتصاد محلی، نشاط و تنوع بخشی اقتصادی طولانی مدت	
۰/۵۹	۲/۴۷	۵/۰۳	۱/۴۰	۳۱۰	کیفیت خدمات و زیرساخت ها و فرآورده های گردشگری	
۰/۵۵۰	۳/۸۶	۴/۰۰	۱/۰۰	۳۱۰	تولید و مصرف ارگانیک	
۰/۶۱۴	۲/۲۴	۴/۳۳	۱/۰۰	۳۱۰	حفاظت از میراث طبیعی و جاذبه ها	
۰/۶۱۳	۳/۵۱	۴/۰۰	۱/۰۰	۳۱۰	مدیریت و برنامه ریزی محیطی (طراحی مسکن و روستا)	
۰/۵۲۶	۳/۶۸	۳/۹۷	۱/۴۰	۳۰۴	تولید و مدیریت منابع آب، مواد زاید و فاضلاب	
۱۰/۳۵	۲/۷۰	۳/۵۱	۱/۴۶	۳۱۱	کل شاخص ها	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

میانگین ۲/۵۶ کمترین میانگین آماره توصیفی است. در ذیل به آماره‌های توصیفی زیر شاخص ها (شاخص های فرعی) نیز اشاره شده است.

در ادامه جهت اولویت بندی شاخص‌ها، آماره‌های توصیفی آنها در جدول ۶ محاسبه شده است. لازم به ذکر است که از حیث میانگین که بیشترین کاربرد را در آماره دارد، شاخص‌های طبیعی با میانگین ۳/۰۹ بیشترین و شاخص اقتصادی با

جدول ۶. آماره‌های توصیفی شاخص‌های پژوهش

متغیر	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
شاخص های طبیعی	۳۱۰	۱/۳۷	۴/۰۳	۳/۰۹	۰/۵۵
شاخص های اقتصادی	۳۱۱	۱/۳۱	۳/۶۱	۲/۵۶	۰/۴۲
شاخص های اجتماعی	۳۱۰	۱/۲۰	۴/۰۴	۲/۶۷	۰/۴۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

۱- ارزیابی و تحلیل شاخص‌های بعد اجتماعی الگوی اکوویلیج در روستاهای مورد مطالعه یافته‌های تحقیق با استفاده از آزمون t تک متغیره (جدول ۸) نشان می‌دهد که میانگین شاخص‌های توسعه خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های محلی، توانمندسازی جوامع محلی اختلاف معنی‌داری با میانگین فرضی تحقیق دارند و میانگین این شاخص‌ها از حد متوسط کمتر و میانگین شاخص‌های مشارکت اجتماعی و رضایت گردشگران و سرمایه اجتماعی، از حد متوسط بیشتر است. اما میانگین شاخص سرمایه اجتماعی با عدد مبنا اختلاف معناداری ندارد. (جدول ۷)

- یافته‌های استنباطی و تبیین وضعیت شاخص‌های کلیدی الگوی بوم روستاها در این بخش از بررسی به منظور پاسخ به سوالات تحقیق و ارزیابی شاخص‌های کلیدی الگوی اکوویلیج در روستاهای مورد مطالعه در سه بعد زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شده است و شاخص‌های پژوهش در هر کدام از ابعاد سه‌گانه مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. با توجه به نوع سوالات پرسشنامه، میانگین فرضی عدد ۳ در نظر گرفته شده است. در ادامه به یافته‌های به دست آمده پرداخته شده است

جدول ۷. نتایج آزمون t در خصوص شاخص‌های بعد اجتماعی

Test Value = 3			انحراف معیار	میانگین	تعداد	شاخص‌های بعد اجتماعی
Sig	df	t				
۰/۰۵۲	۳۰۹	۰/۱۸۴۵۱	۳/۳۴۸۶	۳/۳۵۹۴	۳۱۰	سرمایه اجتماعی
۰/۰۰۰	۳۰۹	۰/۰۴۶۵۴	۰/۸۱۹۴۷	۲/۲۱۲۶	۳۱۰	توسعه خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های محلی
۰/۰۰۰	۳۰۷	۰/۰۳۵۷۴	۰/۶۲۷۲۰	۲/۳۵۹۶	۳۰۸	احساس رضایت محلی از گردشگری
۰/۰۰۰	۳۰۷	۰/۰۳۳۶۶	۰/۵۹۰۶۹	۲/۷۶۷۳	۳۰۸	توانمندسازی جوامع محلی
۰/۰۰۱	۳۰۷	۰/۰۴۴۲۵	۰/۷۷۶۵۳	۳/۱۵۵۶	۳۰۸	مشارکت اجتماعی
۰/۰۰۰	۳۰۴	۰/۰۴۸۳۱	۰/۸۴۶۳۶	۳/۲۰۴۴	۳۰۵	رضایت گردشگران

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

که این میانگین این شاخص‌ها کمتر از عدد متوسط در نظر گرفته شده است. لذا می‌توان نتیجه گرفت که روستاهای مورد مطالعه پژوهش از نظر شاخص‌های اجتماعی در وضعیت مطلوبی قرار ندارند.

همچنین اینکه با توجه به جدول ۸ می‌توان گفت که در بعد اجتماعی بوم روستاها با توجه به اینکه مقدار سطح معنی‌داری به دست آمده (۰/۰۰۰) از سطح ۰/۰۵ کوچکتر است و میانگین نمره شاخص‌های بعد اجتماعی برابر با (۲/۶۷) است

جدول ۸. خلاصه نتایج آزمون t تک نمونه‌ای شاخص‌های اجتماعی

Test Value = 3			انحراف معیار	میانگین	تعداد	شاخص‌های بعد اجتماعی
Sig	df	t				
۰/۰۰۰	۳۰۹	-۱۳/۳	۰/۴۳۵	۲/۶۷	۳۱۰	بعد اجتماعی بوم روستاها

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

میانگین کلیه شاخص‌های بعد اقتصادی از حد متوسط کمتر است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که روستاهای مورد مطالعه پژوهش از نظر شاخص‌های اقتصادی نیز در وضعیت مطلوبی قرار ندارند.

۲- ارزیابی و تحلیل شاخص‌های بعد اقتصادی الگوی اکوویلیج در روستاهای مورد مطالعه یافته‌های تحقیق با استفاده از آزمون t تک متغیره (جدول ۹) نشان می‌دهد که در ارتباط با شاخص‌های بعد اقتصادی،

جدول ۹. نتایج آزمون t در خصوص شاخص‌های بعد اقتصادی

Test Value = 3			انحراف معیار	میانگین	تعداد	شاخص‌های بعد اقتصادی
Sig	df	t				
۰/۰۰۰	۳۰۷	-۱۳/۶۲۸	۰/۵۵۳	۲/۵۷	۳۰۸	خوداتکایی
۰/۰۰۰	۳۱۰	-۱۸/۸۲۴	۰/۵۲۶	۲/۴۳	۳۱۱	درآمد و اشتغال
۰/۰۰۰	۳۰۹	-۱۲/۵۹۷	۰/۵۳۶	۲/۶۲	۳۱۰	تقویت اقتصاد محلی و نشاط و تنوع بخشی اقتصادی طولانی مدت
۰/۰۰۰	۳۰۹	-۱۵/۶۴۵	۰/۵۹۶	۲/۴۷	۳۱۰	کیفیت خدمات و زیرساخت‌ها و فرآورده‌های گردشگری

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

نمره این شاخص، کمتر از حد متوسط است. بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که روستاهای مورد مطالعه از نظر شاخص‌های اقتصادی نیز در وضعیت مطلوبی قرار ندارند.

افزون بر این نتایج به دست آمده در خصوص بعد اقتصادی بوم روستاها نشان می‌دهد که مقدار سطح معنی‌داری به دست آمده برابر با ۰/۰۰۰ از سطح ۰/۰۵ کوچکتر است و میانگین نمره شاخص‌های اقتصادی که برابر (۲/۵۶) است، پس میانگین

جدول ۱۰. خلاصه نتایج آزمون t تک نمونه ای شاخص های بعد اقتصادی

Test Value = 3			انحراف معیار	میانگین	تعداد	
Sig	df	t				
۰/۰۰۰	۳۱۰	-۱۸/۱۸۲	۰/۴۲۵۰۹	۲/۵۶۱۷	۳۱۱	بعد اقتصادی بوم روستاها

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶

مطالعه به ترتیب با مقدار ۰/۸۶ و ۲/۲۴ کمتر از حد متوسط است ولی میانگین شاخص های مدیریت و برنامه ریزی محیطی (طراحی مسکن و روستا) و تولید و مدیریت منابع آب، مواد زاید و فاضلاب به ترتیب با مقدار ۳/۵۱ و ۳/۶۸ از حد متوسط بیشتر است.

۳- ارزیابی و تحلیل شاخص‌های بعد زیست محیطی الگوی اکوویلیج در روستاهای مورد مطالعه با توجه به یافته های به دست آمده (جدول ۱۱)، مشاهده می‌شود میانگین شاخص های تولید و مصرف ارگانیک و حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی الگوی بوم روستا در منطقه مورد

جدول ۱۱. نتایج آزمون t در خصوص وضعیت شاخص های بعد زیست محیطی

Test Value = 3			انحراف معیار	میانگین	تعداد	زیر شاخص های زیست محیطی
Sig	df	t				
۰/۰۰۰	۳۰۹	-۴/۱۶۵	۰/۵۵۰	۰/۸۶	۳۱۰	تولید و مصرف ارگانیک
۰/۰۰۰	۳۰۹	-۲۱/۶۹۳	۰/۶۱۹	۲/۲۴	۳۱۰	حفاظت از میراث طبیعی و جاذبه ها
۰/۰۰۰	۳۰۹	-۱۳/۹۹۹	۰/۶۱۳	۳/۵۱	۳۱۰	مدیریت و برنامه ریزی محیطی (طراحی مسکن و..)
۰/۰۰۰	۳۰۳	-۱۰/۴۸۶	۰/۵۲۶	۳/۶۸	۳۰۴	تولید و مدیریت منابع آب، مواد زاید و فاضلاب

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶

کلی این فرضیه (۳/۰۹) مشاهده می‌شود که میانگین نمره کلیه شاخص‌های طبیعی بیشتر از حد متوسط است. بنابراین می‌توان گفت که روستاهای مورد مطالعه پژوهش از نظر شاخص‌های زیست محیطی الگوی بوم روستا در وضعیت مناسب‌تری قرار دارند.

افزون بر این، با توجه به نتایج به دست آمده (جدول ۱۲)، مقدار سطح معنی‌داری به دست آمده برای کلیه شاخص‌های بعد طبیعی برابر با ۰/۰۰۳ است که از سطح ۰/۰۵ کوچکتر است و میانگین نمره کلیه شاخص‌های بعد زیست محیطی با عدد مبنا اختلاف زیادی دارد. اکنون با توجه به مقدار میانگین

جدول ۱۲. نتایج آزمون t تک نمونه ای بعد زیست محیطی بوم روستاها

Test Value = 3			انحراف معیار	میانگین	تعداد	
Sig	df	t				
۰/۰۰۳	۳۰۹	۲/۹۵۳	۰/۵۵۸۸۳	۳/۰۹۳۷	۳۱۰	بعد زیست محیطی

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶

۴- ارزیابی و تحلیل کلیه شاخص‌های الگوی بوم روستا (اکوویلیج) در روستاهای مورد مطالعه
جدول شماره ۱۳ نتایج حاصله از مجموع کلیه شاخص‌های مورد مطالعه الگوی بوم روستا (اجتماعی، اقتصادی و زیست-محیطی) در روستاهای گردشگری پذیر را نشان می‌دهد. این نتایج بیانگر این نکته است که سطح معنی‌داری به دست آمده برابر با $0/000$ از سطح $0/05$ کوچکتر است و افزون بر این با توجه به مقدار میانگین نتایج حاصل (۲/۷۵) برای کلیه

شاخص‌ها مشخص می‌شود که میانگین نمره کل شاخص‌ها کمتر از حد متوسط است. لذا نتایج حاصل بیانگر این مطلب است که در کل شاخص‌های ابعاد سه گانه در وضعیت مطلوبی قرار ندارند. این بدین معنی است وضعیت موجود روستاهای مورد مطالعه با شاخص‌های کلیدی بوم روستا یا همان روستای پایدار و منطبق با محیط زیست مبتنی گردشگری فاصله نسبتاً زیادی دارد که بایستی مورد توجه برنامه ریزان و مسئولان قرار بگیرد.

جدول ۱۳. خلاصه نتایج آزمون t تک نمونه ای کلیه شاخص‌ها

Test Value = 3			انحراف معیار	میانگین	تعداد	کلیه شاخص‌ها
Sig	df	t				
0/000	310	-12/063	0/35232	2/7590	311	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

با توجه به این نتایج به دست آمده (جدول ۱۴) می‌توان گفت که چون مقدار سطح معنی‌داری حاصل برابر با $0/000$ و از سطح $0/05$ کمتر است، در نتیجه فرض H_0 رد می‌شود. بنابراین، میانگین شاخص‌ها با میزان خطای $0/05$ یکسان نیست و تفاوت معنی‌داری بین ابعاد و شاخص‌های مورد مطالعه وجود دارد.

- تبیین معنی‌داری تفاوت بین شاخص‌های کلیدی الگوی اکوویلیج در روستاهای مورد مطالعه
به منظور آزمون و تبیین معناداری تفاوت بین ابعاد و شاخص‌های کلیدی الگوی اکوویلیج‌های گردشگری ابتدا اختلاف بین شاخص‌های اصلی تحقیق را از طریق تحلیل واریانس بررسی شده است.

جدول ۱۴. تحلیل واریانس ابعاد و شاخص‌های پژوهش

سطح معناداری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	بین گروهی
0/000	105/746	24/135	2	48/271	
0/000		0/228	928	211/805	درون گروهی
0/000			930	260/076	کل

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

آزمون دانکن استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۱۵ به شرح زیر آورده شده است.

افزون بر این، به منظور بررسی اینکه میانگین کدام شاخص بیشتر و کدام شاخص کمتر است و یا به عبارت دیگر، وضعیت کدام یک از شاخص‌ها بهتر و کدام شاخص‌ها بدتر است از

جدول ۱۵. مقایسه وضعیت ابعاد و شاخص‌های پژوهش بر اساس آزمون دانکن

زیر گروه‌ها			تعداد	کاربری
۳	۲	۱		
-	-	2/56	311	شاخص‌های بعد اقتصادی
-	2/67	-	311	شاخص‌های بعد اجتماعی
3/09	-	-	309	شاخص‌های بعد طبیعی
1	1	1	-	سطح معناداری

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

است. نتایج بررسی‌ها در این پژوهش نشان می‌دهند که وضعیت روستاهای مورد مطالعه پژوهش از نظر شاخص‌های اجتماعی بوم روستاها در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و میانگین شاخص‌های توسعه خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های محلی، توانمندسازی جوامع محلی اختلاف معنی‌داری با میانگین فرضی تحقیق دارند. از سوی دیگر، روستاهای مورد مطالعه پژوهش از نظر شاخص‌های اقتصادی بوم روستاها نیز در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و همه زیر شاخص‌های اقتصادی اختلاف معنی‌داری با میانگین فرضی دارند. این در حالی است که بر خلاف شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی، روستاهای مورد مطالعه پژوهش از نظر شاخص‌های زیست-محیطی بوم روستاها در وضعیت مطلوب تری قرار دارند و برخی از زیر شاخص‌های طبیعی اختلاف معنی‌داری با عدد میانگین فرضی دارند. در این میان زیر شاخص‌های مدیریت برنامه ریزی محیطی (طراحی مسکن و روستا) و تولید و مدیریت منابع آب، مواد زاید و فاضلاب از حد متوسط بیشتر است. در مجموع می‌توان گفت که میانگین نمره کل شاخص‌های مورد بررسی برای ارزیابی الگوی اکوویلیج‌ها در منطقه روستاهای پیرامونی تالاب چغاخور با میانگین فرضی تحقیق اختلاف معناداری دارد و در کل شاخص‌های ابعاد سه گانه در وضعیت مطلوبی قرار ندارند. در نهایت آنکه نتایج به دست آمده نشان می‌دهد عوامل و شاخص‌های طبیعی وضعیت مناسب‌تری در ایجاد اکوویلیج‌ها در منطقه مورد مطالعه دارند و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در درجات و رتبه‌های بعدی قرار دارند. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان راهکارهای زیر را در راستای توسعه اکوویلیج‌های گردشگری‌پذیر در منطقه مورد مطالعه و نیز در سطوح منطقه‌ای و ملی پیشنهاد کرد:

- افزایش آگاهی مردم و گردشگران نسبت به بوم روستاها و مزایای آن و نیز نسبت به خطرات زیست محیطی دنیای امروز و راه‌های مرتفع کردن آنها.
- توجه بیشتر به شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی همانند توسعه خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های محلی، توانمندسازی جوامع محلی.
- جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در اینگونه مناطق مستعد گردشگری و پشتیبانی از طرح‌های مفید و زود بازده

همان طوری که نتایج نشان می‌دهد، ابعاد مورد مطالعه به سه زیرگروه مجزا با اختلاف معنی‌دار تقسیم می‌شوند. در این زیرگروه‌ها، شاخص‌های بعد طبیعی بیشترین سطح و شاخص‌های اقتصادی در کمترین سطح قرار دارند. بنابراین عوامل و شاخص‌های بعد طبیعی الگوی اکو ویلیج در روستا‌های مورد مطالعه وضعیت بهتری دارند و این بدین معنی است که عوامل طبیعی و کالبدی روستاهای مورد مطالعه در ایجاد روستای پایدار و منطبق با محیط زیست مبتنی گردشگری از وضعیت به مراتب بهتری برخوردار هستند.

بحث و نتیجه گیری

واکاوی مطالعات انجام شده و ادبیات تحقیق، نشان داد که از مهمترین مواردی که به عنوان دغدغه کشورهای جهان جهت توسعه پایدار در کشورهاشان مطرح شد، توسعه پایدار روستایی و به ویژه بخش کشاورزی است. موضوعی که از تبدیل روستاهای کوچک به بزرگ، دارای امکانات بیشتر و بخش‌های درآمدزای اقتصادی، خبر می‌دهد و ضرورت و الزامات پیاده سازی اکوویلیج را در مناطق دارای استعداد با کمک بخش‌های خصوصی و دولتی، را گوشزد می‌کند. در این راستا همانطور که گفته شد مناطقی می‌توانند به عنوان اکوویلیج مطرح شوند که ضمن حفظ آسایش و پایداری مناسب برای ساکنین محلی، محل مطلوبی برای استراحت، ورود گردشگران داخلی و خارجی و متعاقب آن درآمدزایی و اشتغال‌زایی برای ساکنین محلی را فراهم آورده و از مهاجرت‌های بی رویه مردم و کوچ محلی به شهرها و دیگر مناطق جلوگیری کنند. شایان ذکر است اکوویلیج ضمناً با توجه به ایجاد فضای دور از آلودگی‌های هوا و صوت روزمره موجود، به فعالیت بشری زیر سایه آرامش‌یاری رساند. افزون بر این، پرهیز از استفاده از کودهای شیمیایی در بخش کشاورزی و استفاده از کودهای ارگانیک، تغییر در الگوهای کشت موجود در کشور، مصرف بهینه انرژی، تغییر در الگوی بهره‌وری از منابع و پرهیز از هرگونه تخریب و آلوده کردن محیط زیست از شاخص‌هایی است که اکوویلیج می‌بایست داشته باشد. ضمن آن که مشکلات کمبود برخی از خدمات اجتماعی و نبود آن در روستاها در کنار ترغیب و تشویق برای رشد معکوس مهاجرت دولت‌ها را ملزم به اجرای اکوویلیج کرده

پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۵ (۲) ۱۹۴-۱۷۷.

صفایی پور، مسعود، طهماسبی، سیامک و قرقانی، معصومه (۱۳۹۵). روستای اکولوژیک، فصلنامه انسان و محیط زیست، ۱۴ (۴)، ۶۶-۵۳.

گراوندی، شهیر و پایزن، عبدالحمید (۱۳۹۰). مدل توسعه پایدار زیست محیطی با استفاده از تئوری بنیادی. فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۳۰ (۱۳۶)، ۷۸-۶۷.

محمدی، محمد (۱۳۹۲). اکوویلیج، نگاهی سبز به آینده. مجموعه مقالات همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری ۳۶۸-۳۵۹، بوکان: شرکت سازه کویر.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). سالنامه آماری استان چهارمحال و بختیاری، تهران.

مهدوی، داوود (۱۳۹۰). ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی - فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری. پایان نامه دکترا، گروه علوم جغرافیایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تربیت مدرس.

وزین، نرگس، رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، پورطاهری، مهدی، و دانه کار، افشین (۱۳۹۵). ارائه الگوی اکوویلیج جهت زیست پایدار در روستاهای حاشیه اکوسیستم تالاب (مورد مطالعه: تالاب میانکاله و لپوی زاغمرز). فصلنامه پژوهش های روستایی، ۷ (۱)، ۲۷-۱.

زیست محیطی در مناطق دارای استعداد روستای پایدار و سازگار با محیط زیست.

- گنجاندن و اجرای طرح های عملی روستای پایدار و منطبق با محیط زیست به عنوان طرح های ملی از سوی مسئولان محلی و منطقه ای.

منابع

- باقری، سیامک (۱۳۷۹). تالاب چغاخور و ویژگی های آن. فصلنامه موج سبز، ۱ (۱)، ۳۹-۳۶.
- پورسعید، باسَم و روستا، کورش (۱۳۸۱). توسعه پایدار کشاورزی. مجموعه مقالات توسعه پایدار کشاورزی (۷۶-۶۲). ورامین: دانشگاه آزاد ورامین.
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان چهارمحال و بختیاری، (۱۳۸۱). نتایج سرشماری کارگاهی کشور، دهستان چغاخور. شهرکرد، منتشر نشده.
- عراقی حسینی، هادی (۱۳۸۸). درآمدی بر ضرورت توسعه پایدار کشاورزی و روستایی در ایران. فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۲ (۱)، ۲۱۵-۱۸۶.
- عنابستانی، علی اکبر، صادقی، فخری و قسمتی، لیلا (۱۳۹۵). تحلیل معیارهای شناسایی روستای خوب از دیدگاه کارشناسان و مدیران روستایی در شهرستان بناب. مجله the 21st Century, The Findhorn Foundation co-sponsored the first international conference, 98-122, Findhorn in Scotland.
- Global Ecovillage Network (G.E.N.) (2008). What is an Ecovillage?. Retrieved from Global Ecovillage Network website: <http://gen.ecovillage.org>.
- Inoguchi, T., Newman, E. & Paoletto, G., 1999, Cities and the Environment - New Approaches for Eco-Societies, United Nations University Press, Tokyo. 8(5): 37-64.
- Jackson, H. (2004). Integrated Ecovillage Design: A new planning Tool for sustainable Settlements, 14(3): 1-8.
- Jackson, H., Karen S. (2002). Ecovillage Living: Restoring the Earth and Her

- Bundale, A. (2004) Greening together: The ecovillage movement grows from grassroots to mainstream. *Alternatives Journal* 30 (5): 16-7.
- Dawson, J., (2006), "How eco-villages can grow sustainable local economies", *Global Acovillage Network*, 133: 56-61.
- Diana, L. C. (2003). Creating a life together; practical tool to grow ecovillage and international communities, Gabriola Island, BC, Canada: New Society Publishers.
- Fotopoulos, T. (2000). Limitations of Life-Style Strategies: The Ecovillage Movement Is Not the Way Toward a New Democratic Society," *Democracy and Nature*, 6(2): 287-308.
- Gaia T. (1995). Ecovillages and Sustainable Communities: Models for

- People, Denmark: Gaia Trust & Green Books, Totnes, Devon.
- Jackson, R. (2004). The Ecovillage Movement. *Permaculture Magazine*, 40, 28-52.
- Joubert, K. and R. Alfred (2014) Beyond you and me: inspirations and wisdom for building community. East Meon, UK: Permanent Publications. 32: 6-25.
- Karen, L. (2004). The global ecivillage movements, routeledge, London and newyork.
- Kennedy, A. Joseph, F. (2004). Creating an Eco-village Retrieved from websit <http://www.newcollege.edu/news/ecovillage.html>.
- Kunze, I., & Avelino, F. (2015) transformative social innovation theory and Global ecovillage network (GEN), Center for Global Change and Sustainability, University of Natural Resources and Life Sciences (BOKU), Borkowskigasse : Vienna.
- Ross, J. (2000). We are Doing It: Building and Ecovillage Future, San Francisco: Robert D. Reed Publishers.
- Van Schyndel Kasper D. (2008). Redefining Community in the Ecovillage. *Human Ecology*, 15(1): 12-24.
- Gilman, R. & Gilman, D. (1991) The Eco-village Challenge, *Context*, 29: 103-107.
- Inoguchi, T., Newman, E. & Paoletto, G. (1999) *Cities and the Environment - New Approaches for Eco-Societies*, Tokyo: United Nations University Press.